

گزارش پژوهشی

بررسی حقوقی قطع برنامه های صدا و سیمای شبکه های
ماهواره ای و تعارض آن با اصل آزادی اطلاعات

شماره مسلسل: ۹۱۰۸۲۷۰۰۸

تاریخ: ۹۱/۰۸/۲۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عنوان گزارش:

بررسی حقوقی قطع برنامه‌های صدا و سیما جمهوری
اسلامی از شبکه‌های ماهواره‌ای و تعارض آن با
اصل آزادی اطلاعات

نام گروه: حقوق بین الملل

کارشناس: روح اله اکرمی سراب

ناظر علمی:

ویراستار تخصصی: محمد نیک فرجام

واژگان کلیدی:

شماره مسلسل: ۹۱۰۸۲۷۰۰۸

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۰۸/۲۷

فهرست

مقدمه ۴

تیین اصل آزادی اطلاعات ۷

موقعیت اصل آزادی اطلاعات در اسناد بین المللی ۱۲

تحریم ناظر بر برخورداری از انرژی هسته‌ای مجوز نادیده

انگاشتن حق بشری آزادی اطلاعات ۱۷

نتیجه گیری ۲۱

منابع و مآخذ ۲۲

بررسی حقوقی تعارض اقدام به قطع برنامه‌های صدا و سیما جمهوری اسلامی از شبکه‌های ماهواره‌ای با اصل آزادی اطلاعات

مقدمه

در دنیای کنونی، که از آن به عصر اطلاعات تعبیر می‌گردد، موضوع انتشار و دسترسی اشخاص به اطلاعات راجع به مسائل مختلف، تأثیر فراوانی در ساخت بندی نحوه نگرش ایشان به مسائل و خط‌دهی به سلوک فردی-اجتماعی آن‌ها دارد.

در این میان رسانه‌های همگانی نقش ممتاز و بی‌بدیلی را ایفا می‌نمایند، به گونه‌ای که جای اغراق نخواهد بود که اگر گفته شود در حال حاضر مردم در سراسر جهان، دنیا را به گونه‌ای می‌بینند که رسانه‌های برای ایشان توصیف می‌نمایند، و همین امر به رسانه‌ها را به ابزاری استراتژیک در دست متولیان سیاست تبدیل نموده است. دولت‌هایی که خوی استکباری و استثمار در آنها به مثابه یک اصل زیربنایی نمود یافته است، از رسانه‌های برای تحریف واقعیات در راستای نیل به اهداف شوم خویش استفاده نموده تا از این طریق هر گونه صدای مخالفی را به انزوا بکشانند و مقاصد خود را در میان ملل مختلف نهادینه سازند.

امروزه جمهوری اسلامی ایران، از جمله معدود کشورهایی است که در عرصه بین‌الملل در صدد مقابله با چنین رویکردی است، از این رو به

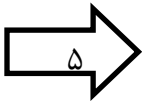

جهت تحقق رسالت بنیادین خویش از طریق راه اندازی شبکه‌های متعدد به تبیین حقایق برای مردم در نقاط مختلف جهان پرداخته به گونه‌ای که اطلاع رسانی برجسته آن نقش بسزایی را در آگاهی اذهان ملت‌ها، به ویژه در عرصه تحولات منطقه و بیداری اسلامی، به دنبال داشته است.

همین مسئله موجب گردید که مدعیان دروغین آزادی بیان و آزادی اطلاعات که پخش هر گونه اخبار دروغ، برنامه‌های موهن به ساحت ادیان آسمانی و کرامت انسانی را از صمیم قلب حمایت و ترویج می‌نمایند، در برابر برنامه‌های افشاگرانه رسانه‌های ایرانی تاب تحمل در قبال چنین نهضت روشنگرانه‌ای را نداشته و در بیست و چهارم مهرماه ۱۳۹۱ قطع شبکه‌های سیمای جمهوری اسلامی ایران شامل تلویزیون قرآنی، العالم، کوثر، پرستی وی، شبکه خبر، سحر ۱ و ۲ و جام جم ۱ و ۲ از روی فرکانس ۱۲۴۳۷ ماهواره هاتبرد اقدام نمایند.

ونسا اوکانر مسئول مطبوعاتی یوتلست، مالک هاتبرد، اعلام کرده قطع شبکه‌های صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در راستای اجرای طرح تشدید تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه کشور ما بوده و ادعا شده که دستور کمیسیون اروپا پشت این جریان بوده است، اما برخی شنیده‌ها حکایت از آن دارد که اتحادیه اروپا چنین تحریمی را پیش‌بینی نکرده و تحت فشار لابی آمریکا و صهیونیست این کار انجام شده است.

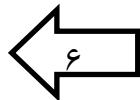
اقدام بی سابقه اخیر اتحادیه اروپا و شرکت یوتلست که تابع شورای عالی سمعی و بصری فرانسه (CSA) می‌باشد، از جهات حقوقی مختلف قابل تأمل و تأیید دوباره‌ای بر گفتمان مشمئز کننده و فریبنده

لیبرالیسم غربی است. گفتمانی که تنها کار آیی آن در کسب قدرت برای سیاستمداران و تجار شرافت انسانی و انحطاط فرهنگ‌های برخاسته از فطرت پاک الهی در میان ملل مختلف دنیا است.

اقدام مذکور صرف‌نظر از آنکه نقض یک تعهد و قرارداد بین‌المللی میان سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران با شرکت یوتلست بوده که علی‌رغم منقضی نشدن مدت قرارداد به فسخ یک‌جانبه آن اقدام شده است، مغایر با مقررات بین‌المللی ناظر بر حقوق فضایی است، که در راستای تلاش‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد اصولی برای تنظیم آن تدوین گشته که بر اساس مواد ۱ و ۲ و ۳ فضای باز برای بهره‌برداری و استفاده کلیه دول آزاد است... اکتشاف و استفاده از فضا باید با توجه به منافع همه دولت‌ها صورت گیرد،^۱ که اقدام مذکور معارض با اصل برابری کشورها در استفاده از فضای ماورای جو است.

آنچه در گزارش حاضر در صدد بررسی آن می‌باشیم، تعارض اقدام مورد بحث نه با الزامات قراردادهای بین‌المللی و یا ضوابط ناظر بر حقوق فضا، بلکه با اصل شناخته شده آزادی اطلاعات است که در ادامه به بررسی آن خواهیم پرداخت.

^۱ . سید ابراهیم حسینی، برنامه‌های ماهواره‌ای در ارتباط با اصل حاکمیت دولت‌ها و اصل آزادی اطلاعات، نشریه معرفت، مهر و آبان ۱۳۷۹، شماره ۳۶، ص ۵۸.

تبیین اصل آزادی اطلاعات

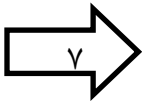
با بررسی اسناد بین المللی و دکترین حقوقی می‌توان حسب کاریست مقررات آزادی اطلاعات از نظر قلمرو مکانی دو دیدگاه متمایز را در مورد مفهوم آزادی اطلاعات مشاهده نمود.

الف. تعریف آزادی اطلاعات در بستر حقوق ملی: مفهوم آزادی

اطلاعات در قلمرو داخلی و درون مرزی بیانگر حق دسترسی آزاد شهروندان به اطلاعاتی است که در اختیار مؤسسات عمومی و یا بعضاً خصوصی دارای کاربرد عمومی می‌باشد. در اجلاسی که در سپتامبر سال ۲۰۰۰ میلادی در نیویورک با حضور سران ۱۴۷ کشور و در مجموع نمایندگان ۱۹۱ کشور تشکیل شد، به گونه‌ای که آن را بزرگ‌ترین گردهمایی رهبران جهان در تاریخ توصیف نموده‌اند، بیانیه‌ای با عنوان اعلامیه هزاره تصویب شد که در ذیل بحث از حقوق بشر، دموکراسی و حکومت مطلوب سران کشورها به بعد داخلی آزادی اطلاعات، در مفهوم پیش گفته، توجه نموده و تصمیم خود را مبنی بر تضمین حق مردم برای دسترسی به اطلاعات اعلام می‌دارند.^۲

در عرصه بین المللی، نخستین سند حقوقی الزام آور که به صورت خاص و با صراحت، حق همگانی دسترسی به مدارک رسمی نگهداری شده نزد مقامات دولتی را به رسمیت شناخته، کنوانسیون دسترسی به مدارک

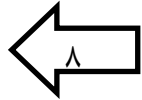
^۲ . مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد، اعلامیه هزاره (United Nations: Millennium Declaration)، چاپ دوم، (تهران: مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد، ۱۳۸۳)، ص ۸.

رسمی که در سال ۲۰۰۹ میلادی در ترومسو نروژ توسط شورای اروپا تهیه شده می‌باشد که تا مورخ ۱۰ جولای ۲۰۱۲ میلادی از ۴۷ عضو شورای اروپا، چهارده کشور به شرح بوسنی و هرزگوین، مجارستان، مونته نگرو، نروژ، سوئد، بلژیک، استونی، فنلاند، گرجستان، لیتوانی، مولداوی، مقدونیه، صربستان و اسلونی آن را امضاء نمودند، و از این میان صرفاً پنج کشور نخست آن را به تصویب رسانده‌اند،^۳ که از این رو مادام که وفق ماده ۱۶ کنوانسیون ده کشور عضو شورای اروپا آن را به تصویب نرسانند لازم الاجراء نخواهد شد.^۴

در هر صورت امروزه توجه به آثار آزادی شهروندان در تحصیل اطلاعات در اختیار حکومت سبب گشته که به صورت فزاینده‌ای بسیاری از کشورها قوانین ناظر بر آزادی اطلاعات و تسهیل دسترسی افراد به اسناد و اسرار در اختیار حکومت را تصویب نموده و برخی دیگر نیز به حرکت در این مسیر سوق نمایند، به گونه‌ای که در حالیکه بنابر اذعان برخی محققین شمار کشورهایی که قوانین ناظر بر آزادی اطلاعات و تضمین حق دسترسی به اطلاعات را تا حدود سال ۱۸۸۵ میلادی تصویب نموده‌اند، صرفاً ده کشور بوده، پس از گذشت بیست سال تعداد این کشورها تا اکتبر ۲۰۰۵ م به

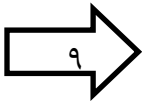
^۳. Chart of Signatures and Ratifications(Council of Europe Convention on Access to Official Documents, No. 205), Retrieved July 10, 2012, from <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=205&CM=8&DF=10/07/2012&CL=ENG>.
^۴. Council of Europe Convention on Access to Official Documents (Tromsø/2009).

۶۶ کشور رسیده^۵ و حسب یک تحقیق در سطح بین‌المللی، در سال ۲۰۰۶ قریب به هفتاد کشور بالغ گشته‌اند.^۶

در کشور ما حسب عزم جدی که در میان مسئولان وجود داشته آزادی اطلاعات مورد توجه سیاست‌گذاران واقع گردیده است، در بند هجدهم سیاست‌های کلی نظام اداری کشور ابلاغ شده توسط مقام معظم رهبری در ۱۳۸۹/۱/۳۱ شفاف‌سازی و آگاهی بخشی نسبت به حقوق و تکالیف متقابل مردم و نظام اداری با تاکید بر دسترسی آسان و ضابطه‌امند مردم به اطلاعات صحیح مورد تصریح قرار گرفته، و قانونگذار نیز در سال ۱۳۸۸ با تصویب قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، این حق را به صورت نظاممند و نسبت به آحاد اعضای جامعه مطمح نظر قرار داد. ماده ۲ قانون مزبور صراحتاً در خصوص حق شهروندان جهت دسترسی به اینگونه اطلاعات مقرر می‌دارد «هر شخص ایرانی حق دسترسی به اطلاعات عمومی را دارد، مگر آن که قانون منع کرده باشد»، و در ماده ۵ در مقام الزام مؤسسات حکومتی به رعایت حق یاد شده اشعار داشته است «مؤسسات عمومی مکلفند اطلاعات موضوع این قانون را در حداقل زمان ممکن و بدون

⁵. John M. Ackerman and Irma E. Sandoval-Ballesteros; "The Global Explosion of Freedom of Information Laws", Administrative Law Review, Vol. 58, Number 1, Winter, 2006, p86.

⁶. David Banisar; Freedom of Information and Access to Government Record Laws around the World (A Global Survey of Access to Government Information Laws), 2006, p6. Retrieved April 11, 2012, from http://www.freedominfo.org/documents/global_survey2006.pdf.

حسب آماري که در سايت (Wikipedia) درج گردیده شمار کشورهای دارای قانون

آزادی اطلاعات به بیش از هشتاد و پنج کشور رسیده‌اند.

تبعیض در دسترسی مردم قرار دهند». امری که موجب شده نظام حقوقی ما جزء پیشگامان کشورهای منطقه در تصویب قوانین آزادی اطلاعات به شمار رود.

ب. تعریف آزادی اطلاعات در بستر حقوق بین‌المللی: در مقام

بررسی حقوقی قطع برنامه‌های صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران از ماهواره‌های خارجی، جنبه فراملی اصل آزادی اطلاعات مطرح نظر می‌باشد. که در واقع همانطور که در قطعنامه شماره (۱) ۵۹ مجمع عمومی سازمان ملل متحد مصوب سال ۱۹۴۶ میلادی به عنوان نخستین سند بین‌المللی در عرصه آزادی اطلاعات، آمده این مفهوم از آزادی اطلاعات متضمن حق جمع‌آوری، انتقال و انتشار اخبار در هر مکانی دانسته شده است.^۷ لذا عده‌ای آزادی اطلاعات را در معنای حاضر متشکل از چهار مؤلفه دسترسی آزادانه به رویدادها، جریان آزاد اطلاعات، انتشار آزادانه اطلاعات و آزادی دریافت اطلاعات قلمداد نموده‌اند.^۸

بر اساس این رهیافت، آزادی اطلاعات به معنای آزادی اشخاص در تحصیل، انتقال نمودن و اشاعه اطلاعات و رای هر گونه محدودیت است.

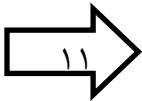
⁷ . Calling of an International Conference on Freedom of Information (Resolutions Adopted by The General Assembly During Its First Session, No. 59(1)), Retrieved July 22, 2012, from <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/10/IMG/NR003310.pdf?OpenElement>.

^۸ . کاظم معتمد نژاد و رؤیا معتمد نژاد، حقوق ارتباطات، چاپ اول، (تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، ۱۳۸۶)، صص ۱۶۶ و ۱۷۲-۱۷۰.

اصول ژوهانسبورگ پیرامون امنیت ملی، آزادی بیان و دسترسی به اطلاعات^۹ به عنوان سندی که در اول اکتبر سال ۱۹۹۵م توسط عده‌ای از متخصصان در عرصه حقوق بین الملل، امنیت ملی و حقوق بشر که توسط نهاد بین المللی ماده ۱۹^{۱۰} و مرکز بین المللی علیه سانسور،^{۱۱} در راستای همکاری با مرکز مطالعات حقوق کاربردی دانشگاه ویتواترسرند،^{۱۲} در ژوهانسبورگ تصویب شده با ملاحظه مفهوم حاضر از آزادی اطلاعات، در اصل یازدهم آن را به وضوح جزء جدایی ناپذیر آزادی بیان دانسته است.^{۱۳}

^۹ . The Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information.

۱۰ . نهاد بین المللی ماده ۱۹ [Global Campaign for Free Expression]

(Article 19)] سازمانی غیر دولتی و خیریه است که نام آن مأخوذ از ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر می باشد و در سال ۱۹۸۷ به منظور حمایت و ترویج آزادی بیان و آزادی اطلاعات ایجاد شده که با حدود یکصد سازمان در بیش از شصت کشور در سراسر جهان مشارکت داشته و مقر آن در لندن است.

^{۱۱} . The International Centre against Censorship.

^{۱۲} . The Centre for Applied Legal Studies of the University of the Witwatersrand.

۱۳ . اصول مذکور که بر حقوق بین المللی و منطقه ای و معیارهای ناظر بر صیانت از

حقوق بشر، ارزیابی رویه دولت ها (نظیر آنچه در آرای محاکم داخلی انعکاس یافته) و اصول کلی حقوقی شناخته شده از سوی جامعه ملل مبتنی می باشد، بر ضوابط ناظر بر آزادی اطلاعات تأکید جدی نموده و از سال ۱۹۹۶ همواره در قطعنامه های سالانه مربوط به آزادی بیان کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد مطرح نظر قرار گرفته، و توسط محاکم ملی در سراسر دنیا مورد توجه قرار گرفته است. ر.ک.

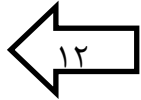
Global Campaign for Free Expression (Article 19); The Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information, (London: Article 19, 1996), p. Acknowledgements.

موقعیت اصل آزادی اطلاعات در اسناد بین المللی

سابقه شناسایی مفهوم آزادی اطلاعات در بعد بین المللی به تاریخ چهارده دسامبر سال ۱۹۴۶ میلادی بر می‌گردد، که در راستای فراخوان یک کنفرانس بین المللی راجع به آزادی اطلاعات مجمع عمومی سازمان ملل متحد در جریان نخستین اجلاس طی قطعنامه شماره (۱) ۵۹ که به تصویب رساند مقرر داشت: «آزادی اطلاعات، یک حق بنیادین بشر بوده که معیار کلیه آزادی‌هایی است که سازمان ملل مقدس شمرده است. آزادی اطلاعات متضمن حق جمع آوری، انتقال و انتشار اخبار در هر مکانی است، که در هر حرکت جدی جهت پیشبرد صلح و توسعه در جهان، مؤلفه‌ای ضروری بشمار می‌رود».^{۱۴} دو سال بعد، یعنی در سال ۱۹۴۸، مجمع عمومی سازمان ملل در راستای تنظیم یک چارچوب جهت شناسایی حقوق و آزادی‌های فردی در کشورها اقدام به تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر^{۱۵} نمود، که در ماده ۱۹ بدون تصریح به اصطلاح آزادی اطلاعات، آن را مورد توجه قرار داده و مقرر داشت: «هر کس حق دارد در عقیده و بیان آزاد باشد، این حق متضمن آزاد بودن در داشتن عقاید بدون تعرض و مداخله، و نیز

Toby Mendel, 'National Security vs. Openness: An Overview and Status Report on the Johannesburg Principles', In: Campbell Public Affairs Institute; National Security and Open Government: Striking the Right Balance, First Edition, (New York: The Maxwell School of Syracuse University, 2003), p. 9.

¹⁴ . Calling of an International Conference on Freedom of Information (Resolutions Adopted by The General Assembly During Its First Session, No. 59(1)), Retrieved July 22, 2012.

¹⁵ . The Universal Declaration of Human Rights (UDHR).

جستجو، دریافت و انتقال اطلاعات و باورها از طریق هر رسانه و صرف‌نظر از ملاحظات مرزی می‌باشد.^{۱۶} سند مزبور، اگر چه در ظاهر به صورت یک اعلامیه تصویب شده، ولی با توجه به تکرار آن در اسناد بین‌المللی بعدی حقوق بشر و نیز تأکید بر اهمیت بر آن در تمام قطعنامه‌های حقوق بشری صادر شده توسط مجمع عمومی و کمیسیون حقوق بشر، به خوبی قابل استنباط است که مفاد آن جنبه‌ی حقوق بین‌الملل عرفی یافته است، در این خصوص حتی کمیسیون حقوق بشر در سال ۱۹۸۰ در قضیه فیلارتنگا به صراحت بیان نموده که این اعلامیه به عنوان یک منبع قواعد حقوق بین‌الملل عرفی تلقی می‌گردد.^{۱۷} در مقام مقایسه اعلامیه مزبور با قطعنامه (۱)۵۹نکنه جالب توجه آن است که در اعلامیه بر خلاف قطعنامه، نهاد آزادی اطلاعات نه به طور مستقل بلکه به عنوان زیر مجموعه‌ی آزادی بیان مطرح شده است؛ «پیشنهاد جایگزین ساختن کلمه جستجو با جمع آوری که منجر به حذف جستجوی فعال در جمع آوری اطلاعات می‌گردید در مجمع عمومی سازمان ملل مورد پذیرش واقع نشد، زیرا بسیاری از کشورها معتقد

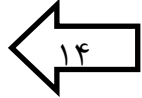
¹⁶ . The Universal Declaration of Human Rights(Adopted by The General Assembly), Retrieved July 23, 2012, from <http://www.un.org/en/documents/udhr/>.

¹⁷ . رزا قراچور لو، "حق آزادی بیان در نظام بین‌المللی و در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (با تأکید بر گزارش ۱۲ ژانویه ۲۰۰۴ آقای آمیبیو لیگابو گزارشگر ویژه موضوعی سازمان ملل متحد در رابطه با حق آزادی بیان)"، وکالت، ۲۵ و ۲۶ (۱۳۸۴): ص ۴۶.

بودند که گام‌های فعال برای تهیه و مطالعه‌ی اطلاعات باید مورد حمایت قرار گیرد».^{۱۸}

در راستای تأمین اهداف اعلامیه جهانی حقوق بشر، شورای اروپا در سال ۱۹۵۰ میلادی کنوانسیون حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی^{۱۹} را به تصویب رساند، در بند یک ماده ۱۰ کنوانسیون چنین آمده است «هر کس دارای حق آزادی بیان است، حق مذکور متضمن آزادی در داشتن عقاید، دریافت و انتقال اطلاعات و اندیشه‌ها و رای مداخله‌ی مقامات دولتی و صرف‌نظر از مرزها است. این ماده مانع از آن نمی‌باشد که دولت‌ها اخذ مجوز برای مؤسسات رادیویی، تلویزیون و سینما را ضروری سازند»؛ در این ماده با نادیده گرفتن موضوع حق افراد بر جستجوی اطلاعات، که در اعلامیه جهانی مورد تصریح قرار گرفته بود، همانند آن آزادی اطلاعات را بازتابی از آزادی بیان دانسته است. در بند دوم ماده اخیر الذکر نیز مقرر گردیده که استیفای حقوق یاد شده از آنجا که همراه با برخی وظایف و مسئولیت‌ها است، ممکن است در راستای مصالح امنیت ملی، تمامیت ارضی، یا ایمنی عمومی، پیشگیری از بی نظمی یا جرم، صیانت از سلامت یا اخلاق، و حفاظت از اعتبار یا حقوق دیگران، یا جلوگیری از افشای اطلاعات دریافت شده‌ی مبتنی بر اعتماد، یا برای حفظ اقتدار و بیطرفی قوه

^{۱۸} . M. Nowak; Un Convention on Civil and Political Rights-CCPR Commentary, (Strasbourg: NP Engel, 1993), p. 343.

به نقل از: باقر انصاری، آزادی اطلاعات، چاپ اول، (تهران: نشر دادگستر، ۱۳۸۷)، صص

۴۸-۴۷.

^{۱۹} . The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR).

قضایه در معرض تشریفات، قیود، محدودیت‌ها و مجازات‌هایی که در جوامع مردم سالار ضرورت داشته و توسط قانون پیش بینی می‌شوند قرار گیرند.²⁰

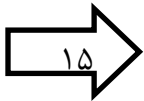
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی²¹ نیز که در سال ۱۹۶۶ میلادی در مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رسیده و ده سال بعد در ۱۹۷۶ لازم الاجراء گردید، به عنوان یک معاهده قانوناً الزام آور که تاکنون ۱۶۷ کشور به عضویت آن در آمده‌اند، و کشور ما نیز در سال ۱۳۵۴ هجری شمسی (معادل ۱۹۷۵) عضویت در آن را تصویب نموده است؛²² در بند دوم ماده ۱۹، با اندک تغییراتی مفاد ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر را بدین شرح تکرار نمود «هر کسی دارای حق آزادی بیان است؛ این حق شامل آزادی در جستجو، دریافت و انتقال اطلاعات و نظرات از هر نوع و بدون در نظر گرفتن مرزها، چه به صورت شفاهی، مکتوب یا چاپی، یا در قالب هنری و یا هر رسانه‌ی دیگری به انتخاب خود می‌باشد».

کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر مصوب ۱۹۶۹ نیز در مفادی مشابه سند منطقه‌ای کنوانسیون اروپایی حقوق بشر که بدان اشاره گردید، محتوای آزادی اطلاعات را در قالب حق بر آزادی بیان مورد حکم قرار داده و در بند

²⁰ . Council of Europe; European Convention on Human Rights, (Strasbourg: Council of Europe Publishing), pp.11&12.

²¹ . The International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR).

²² . Status of Ratification, Reservations and Declarations(International Covenant on Civil and Political Rights), Retrieved July 23, 2012, from http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en.

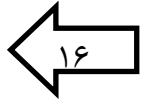

اول ماده ۱۳ اشعار می‌دارد «هر کس حق بر آزادی در اندیشه و بیان را دارد؛ این حق شامل آزادی در جستجو، دریافت و انتقال اطلاعات و نظرات از هر نوع و بدون ملاحظات مرزی خواه به صورت شفاهی، کتبی، چاپی یا در قالب هنری و یا به واسطه‌ی هر رسانه‌ی دیگر انتخابی خواهد بود»، در بند دوم نیز تصریح گردیده که اعمال حق مذکور نباید متأثر از سانسور قبلی باشد.^{۲۳}

منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم مصوب ۱۹۸۱ که اکثریت کشورهای آفریقایی بدان ملحق شده‌اند، در ماده ۹ حق بر آزادی اطلاعات را مورد توجه قرار داده و در بند نخست مقرر داشته است «هر شخصی حق بر دریافت اطلاعات را دارد»،^{۲۴} این منشور از آن جهت که حق بر آزادی اطلاعات را از حق بر آزادی تفکیک نموده، موضع ابتکاری را نسبت به اسناد گذشته داشته است؛ با این وجود از این حیث که حق بر اطلاعات را متمرکز در صرف دریافت اطلاعات نموده و اشاره‌ای به جستجو و انتقال و اشاعه‌ی اطلاعات نموده، نسبت به اسناد پیشین تصویر مضیقی را ترسیم نموده است.

از مجموع آنچه گفته شد مشخص می‌گردد در اینکه حق اشخاص به دسترسی آزاد به اطلاعات جزء مصادیق مسلم حقوق بشر و از لوازم

²³ . The American Convention on Human Rights (Signed at the Inter-American Specialized Conference on Human Rights 1969), Retrieved July 23, 2012, from http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr.html.

²⁴ . The African Charter on Human and People's Rights, Retrieved July 24, 2012, from <http://www.hrcr.org/docs/Banjul/afhr3.html>.

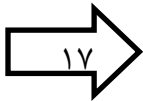
لایف‌نک حقوق شناخته شده بین المللی می‌باشد تردید وجود نخواهد داشت و لذا هر گونه اقدامی که در این حق افراد خلل ایجاد نماید معارض با اصول و اسناد بین المللی خواهد بود.

از این رو قطع برنامه‌های برون مرزی صدا و سیما کشور ما از ماهواره‌ها اقدامی معارض با الزامات ناشی از اسناد مذکور می‌باشد که حق بسیاری از مردم را در سراسر جهان جهت بهره مندی از اطلاعات مورد تضییع قرار داده است.

عاملین اقدام موصوف در توجیه عملکرد خویش اظهار داشته‌اند که این اقدام در راستای تحریم‌های اتحادیه اروپا جهت تحدید حق ملت ما در بهره مندی از انرژی هسته‌ای است؛ در ادامه به بررسی این نکته خواهیم پرداخت که آیا ادعای مطرح شده از نظر حقوقی قابلیت دفاع را دارد یا خیر؟

تحریم ناظر بر برخورداری از انرژی هسته‌ای مجوز نادیده انگاشتن حق بشری آزادی اطلاعات

بررسی اینکه آیا تحریم‌های تحمیل شده بر ملت ما جهت محروم سازی آن از برخورداری از انرژی هسته‌ای مجوز قطع برنامه‌های برون مرزی صدا و سیما می‌باشد، مستلزم آن است که محدودیت های ناظر بر آزادی بیان را در اسناد بین المللی مطالعه نموده و آنگاه به قضاوت درستی یا نادرستی چنین اقدامی بپردازیم.

در بند سوم ماده ۱۹ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۹۶۶ مقرر گردیده که اعمال حق آزادی اطلاعات توأم با تکالیف و مسئولیت‌های خاصی می‌باشد، لذا ممکن است مشمول محدودیت‌های معینی باشد؛ اما این تحدیدات صرفاً در موارد ضرورت و به حکم قانون خواهند بود: اول. جهت احترام به حقوق یا حیثیت سایرین، و دوم. به منظور صیانت از امنیت ملی یا نظم عمومی، یا بهداشت یا اخلاق عمومی.^{۲۵}

در بند دوم ماده ۱۳ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر مصوب ۱۹۶۹ نیز تصریح شده که اعمال حق بر آزادی اطلاعات نافی آن نیست که در معرض تحمیل مسئولیت بعدی به حکم صریح قانون و در حالات ضروری به لحاظ رعایت حرمت حقوق یا اعتبار دیگران و نیز حمایت از امنیت ملی، نظم عمومی یا بهداشت و اخلاق عمومی باشد.^{۲۶}

در برخی توصیه نامه‌های بین المللی نیز که بعضاً از سوی اعضای جامعه بین الملل مورد تبعیت قرار می‌گیرند نیز همین مسئله مورد توجه قرار گرفته است. به موجب اصل ۱۱ اصول ژوهانسبورگ، تنها در شرایطی می‌توان به محدود کردن آزادی اطلاعات پرداخت که شرایط تحدید آزادی بیان محقق شوند.

²⁵ . The International Covenant on Civil and Political Rights (Adopted by The General Assembly), Retrieved July 23, 2012, from <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>.

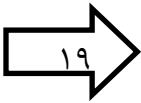
²⁶ . The American Convention on Human Rights (Signed at the Inter-American Specialized Conference on Human Rights 1969), Retrieved July 23, 2012, from http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr.html.

با توجه به آنچه که بیان گردید مشخص می‌شود که تنها مبنایی که می‌تواند ظاهراً اقدام قطع کنندگان برنامه‌های ماهواره‌ای صدا و سیما را توجیه نماید، مسئله امنیت ملی است. به این معنا که گفته شود اقدام صورت گرفته شده جهت بازداشتن جمهوری اسلامی ایران از رسیدن به توانایی اتمی است.

در مقام پاسخ بدین شبهه می‌توان گفت اولاً مهم‌ترین اصل در مورد استثنائات وارد بر آزادی اطلاعات آن است که موارد مورد نظر جنبه خلاف قاعده را دارند، و لذا اصل اولیه حاکی از شناسایی حق اشخاص بر اطلاعات است که در اسناد بین‌المللی متعدد شناسایی شده است، در این راستا در اصل ۱۳ اصول ژوهانسبورگ تصریح شده که منفعت جامعه در آگاهی از اطلاعات باید یک ملاحظه‌ی اصلی و زیر بنایی^{۲۷} به شمار رود،^{۲۸} لذا بار اثبات استثناء بر عهده مدعی است و کشور ما نیاز به اقامه دلیل ندارد؛ ثانیاً بر همین اساس در مورد اطلاعات مضر به امنیت ملی اصل ۱۲ از اصول ژوهانسبورگ مقرر می‌دارد که نمی‌توان به صورت طبقه‌ای دسترسی به کلیه اطلاعات مربوط به امنیت ملی را رد نمود، بلکه باید تنها مقولات معین و محدودی از اطلاعات را که به منظور حفظ منفعت مشروع ناظر بر امنیت ملی^{۲۹} ضرورت دارد را ممنوع ساخت.^{۳۰} از این رو صرف ادعای توجیه قطع

²⁷ Primary Consideration.

²⁸ . Global Campaign for Free Expression (Article 19); The Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information, op. cit, p. 11.

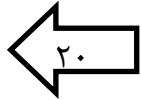
²⁹ Legitimate National Security Interest.

³⁰ . Ibid, p. 11.

برنامه‌های صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران بر اساس تحریم‌های مبتنی بر محروم سازی از انرژی هسته‌ای بدون اثبات ضرورت آن قابل دفاع نیست. در متن مذکور در خصوص منفعت مشروع ناظر بر امنیت ملی که مجوز استثنای بر آزادی اطلاعات می‌باشد، طی اصل دوم بیان شده است «۱. محدودیت (بر آزادی اطلاعات) توجیه شده‌ی بر اساس امنیت ملی تنها در صورتی مشروعیت خواهد داشت که هدف واقعی و اثر قابل اثبات آن، محافظت از موجودیت یک کشور یا تمامیت سرزمینی آن در برابر بکارگیری یا تهدید به اعمال زور، یا توانایی کشور برای واکنش در قبال بکارگیری یا تهدید به اعمال زور خواه از جانب یک منبع خارجی همانند تهدید نظامی و خواه نشأت گرفته از منبعی داخلی مثل تحریک به براندازی خشونت آمیز حکومت باشد. ۲. مخصوصاً محدودیت (بر آزادی اطلاعات) توجیه شده‌ی بر اساس امنیت ملی در صورتی که هدف واقعی و اثر قابل اثبات آن صیانت از منافع غیر مرتبط با امنیت ملی باشد مشروعیت نخواهد داشت، ...»^{۳۱} جای انکار نیست که بهره مندی کشور ما به انرژی صلح آمیز هسته‌ای به هیچ وجه جزء مصادیق مخل به امنیت ملی کشورهای خارجی، در چارچوب مفهومی اخیر، نمی‌گنجد؛ زیرا چگونه بهره مندی یک کشور عضو آژانس بین المللی انرژی اتمی از بستر صلح آمیز آن با وجود همکاری فراوان با آژانس جهت نظارت می‌تواند مضر به امنیت دیگر کشورها تلقی شود، اگر صرف این مبنا پذیرفته شد باید گفته شود که کشورهایی که نه تنها مقررات بین المللی را رسماً نپذیرفته‌اند بلکه صریحاً اذعان به داشتن کلاهک هسته‌ای

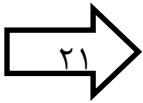

³¹ . Ibid, p. 8.

می‌نمایند نیز باید از حق بر آزادی اطلاعات محروم شوند در حالیکه خلاف آن مشهود است لذا پر واضح است که امر مذکور که نه توجیه حقوقی داشته بلکه صرفاً عملکردی با اغراض خصمانه سیاسی است. ثالثاً حتی بر فرض آنکه کور ما همانند بسیاری از کشورها نظیر ایالات متحده و انگلیس از انرژی هسته‌ای استفاده نظامی نیز می‌نمود باز برقراری هر گونه ارتباط میان امکان پخش برنامه‌های صدا و سیما آن با اخلال در امنیت جهانی قابل تصور نمی‌باشد، در اسناد بین‌المللی تحدید آزادی اطلاعات تنها در صورتی مشروع شناخته می‌شود که نفس انتشار اطلاعات مخل امنیت باشد در حالی که عملکرد برنامه‌های صدا و سیما به هیچ وجه فی نفسه اخلاقی در امنیت نداشته است و اینکه کشور ما از حق فناوری اتمی خود نخواهد گذشت نیز ارتباطی با حق آن بر آزادی اطلاعات ندارد.

نتیجه گیری

اقدام به قطع شبکه‌های برون مرزی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران نقض آشکار اسناد بین‌المللی در حق انسان‌ها بر دریافت و انتقال اطلاعات بوده که نه تنها حقوق کشور ما را مورد حمله قرار داده بلکه بی‌احترامی به حق مردم و سایر ملت‌ها در سراسر دنیا جهت دسترسی آزاد به اطلاعات است، و استناد به تحریم‌های اتحادیه اروپا نیز جهت جلوگیری از پیشرفت هسته‌ای کشور ما که به عنوان مستمسکی برای این اقدام مذبحانه و ناکام مورد استناد قرار گرفته است به لحاظ عدم تطبیق با استانداردهای بین‌المللی مشروعیت نداشته و قابل پیگیری حقوقی در نهادهای بین‌المللی است.

منابع و مآخذ

۱. انصاری، باقر، آزادی اطلاعات، تهران: نشر دادگستر، چاپ اول، (۱۳۸۷).
۲. حسینی، سید ابراهیم، «برنامه‌های ماهواره‌ای در ارتباط با اصل حاکمیت دولت‌ها و اصل آزادی اطلاعات»، معرفت، ش ۳۶ (۱۳۷۹).
۳. قراچورلو، رزا، «حق آزادی بیان در نظام بین المللی و در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (با تأکید بر گزارش ۱۲ ژانویه ۲۰۰۴ آقای آمبیسو لیگابو گزارشگر ویژه موضوعی سازمان ملل متحد در رابطه با حق آزادی بیان)»، وکالت، ش ۲۵ و ۲۶ (۱۳۸۴).
۴. مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد، اعلامیه هزاره (United Nations: Millennium Declaration)، تهران: مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد، چاپ دوم، (۱۳۸۳).
۵. معتمد نژاد، کاظم؛ معتمد نژاد، رؤیا؛ حقوق ارتباطات، تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، چاپ اول، (۱۳۸۶).

6. Ackerman, John M.; Sandoval-Ballesteros, Irma E.; "The Global Explosion of Freedom of Information Laws", Administrative Law Review, Vol. 58, Number 1, Winter, 2006.

7. Banisar, David; Freedom of Information and Access to Government Record Laws around the World (A Global Survey of Access to Government Information Laws), 2006. Retrieved April 11, 2012, from

http://www.freedominfo.org/documents/global_survey2006.pdf.

8. Campbell Public Affairs Institute; National Security and Open Government: Striking the Right Balance, New York: The Maxwell School of Syracuse University, First Edition (2003).

9. Calling of an International Conference on Freedom of Information(Resolutions Adopted by The General Assembly During Its First Session, No. 59(1)), Retrieved July 22, 2012, from <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/10/IMG/NR003310.pdf?OpenElement>.

10. Chart of Signatures and Ratifications(Council of Europe Convention on Access to Official Documents, No. 205), Retrieved July 10, 2012, from <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=205&CM=8&DF=10/07/2012&CL=ENG>.

11. Council of Europe; European Convention on Human Rights, (Strasbourg: Council of Europe Publishing).

12. Global Campaign for Free Expression (Article 19); The Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information, London: Article 19, (1996).

13. Status of Ratification, Reservations and Declarations(International Covenant on Civil and Political Rights), Retrieved July 23, 2012, from http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en.

14. The African Charter on Human and People's Rights, Retrieved July 24, 2012, from <http://www.hrcr.org/docs/Banjul/afhr3.html>.

15. The American Convention on Human Rights (Signed at the Inter-American Specialized Conference on Human Rights 1969), Retrieved July 23, 2012, from http://www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr.html.

16. The International Covenant on Civil and Political Rights (Adopted by The General Assembly), Retrieved July 23, 2012, from <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>.

17. The Universal Declaration of Human Rights (Adopted by The General Assembly), Retrieved July 23, 2012, from <http://www.un.org/en/documents/udhr/>.

